

ÁGOSTON FERENC

## A II. Vatikáni Zsinat fogadtatása és hatása Erdély vallásos életére<sup>1</sup>

Das Zweite Vatikanische Konzil (1962-1965) brachte für die ganze katholische Kirche einen entscheidenden Wendepunkt, der das Innen- und Außenleben der Kirche tief beeinflusste. Die Frage nach der Rezeption der Beschlüsse und dem "Geist" des Konzils ist weltweit diskutiert. Der spezielle Verlauf der Konzilsrezeption in Rumänien (Siebenbürgen) wird in dieser Studie behandelt werden, besonders die folgenden Fragen:

- Vorkonziliare kirchliche Lage,
- Teilnahme und Mitwirkung am Konzil,
- Prozeß des Bekanntwerdens des Ereignisses und der Beschlüsse des Konzils,
- Die Einführung der konkreten Verordnungen und deren Echo unter Klerikern und Laien,
- Grundzüge des Kirchenbildes in der Ortskirche im Hinblick auf Lumen Gentium,
- Grundzüge des Weltbildes in der Ortskirche im Hinblick auf Gaudium et spes,
- Die Bedeutung des Konzils in der Praxis und der Selbstreflexion der Ortskirche,
- Landesspezifische theologische bzw. pastorale Impulse für die Weiterführung des Konzils,
- Vergleich der Konzilsverwirklichung vor und nach der Wende.

### 1. Zsinat előtti helyzet

A II. Vatikáni Zsinat előtt a romániai (erdélyi)<sup>2</sup> római katolikusok már több mint 15 éve a kommunista elnyomás alatt éltek, a vasfüggöny révén szigorúan elzárva a külvilágtól.

A görög katolikus egyház hivatalosan nem létezett. 1948. december 1-én megszüntették.<sup>3</sup> A püspökeiket – mivel nem álltak át ortodoxnak – mind börtönbe zárták.

A kommunista hatalom nemzeti katolikus egyházat akart<sup>4</sup>, amelynek nincsen kapcsolata Rómával. Mivel a püspökök ezt nem fogadták el, mindeniket bebörtönözték, sőt a titkos ordináriusokat is.<sup>5</sup>

A papok képzése a Gyulafehérvári (Alba Iulia) Hittudományi Főiskolán történt. A tanárok nagy része külföldi képesítéssel rendelkezett<sup>6</sup>, de

<sup>1</sup> Ez a tanulmány a bécsi székhelyű PASTORALES FORUM támogatásával készült.

<sup>2</sup> A kutatás Gyulafehérvári Főegyházmegyére terjedt ki. Bizonyos vonatkozásban a többi erdélyi egyházmegyére is érvényesek.

<sup>3</sup> *Monitorul oficial* nr. 358 /1948, 2 .XII. 1948.

<sup>4</sup> vö. MARTON J., *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Gyulafehérvár é. n., 191. l.

<sup>5</sup> JAKUBINYI GY. (Szerk.), *Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia*, Gyulafehérvár 1998, 16.l.

közülük néhányan az újat nehezen fogadták el. Még a 70-es évek elején is azt tanították, hogy mind a 14 levelet Szent Pál írta.

A hívek vallásos életét a hagyományosság jellemezte, de hűségesekek voltak az egyházhoz.

Egyházmegyei zsinat a Gyulafehérvári egyházmegyében 1913-ban volt utoljára (a szatmár-váradai egyházmegyében 1938-ban).<sup>7</sup> Az akkori körülményekhez képest nyíltan és merészen szóltak hozzá a felvetett kérdésekhez.<sup>8</sup>

## 2. Részvétel a zsinaton

Romániából nem vehetett senki részt a zsinaton. Csak egy katolikus püspök volt akkor hivatalban – Márton Áron gyulafehérvári püspök – ő pedig házörizetben élt. Nem hagyhatta el a püspöki palotát. A többi római katolikus egyházmegyének nem volt püspöke; a görög katolikus püspökök a börtönben voltak.<sup>9</sup> A zsinat alatt három szék végig üres maradt. Rajtuk volt a névjegy is: Márton Áron, Iuliu Hossu, Alexandru Rusu.

Márton Áron püspök körlevélben<sup>10</sup> hozza a papok és hívek tudtára a zsinat megnyitását és elrendeli, hogy október 11-én éjjélkor mindenhol szentmisét mutassanak be a zsinat sikeréért. Ő a gyulafehérvári székesegyházban misézett a kispapokkal és a hívekkel. Szentbeszédében a következőket mondta: „Amint a híradásokból értesültetek, ma, október 11-én, a Boldogságos Szent Szűz anyaságának ünnepén, Szentséges Atyánk megnyitja a XXI. egyetemes zsinatot Rómában, a Vatikánvárosban, Szent Péter templomában. S mi ebben a rendkívüli órában<sup>11</sup> azért vagyunk itt, hogy az Anyaszentegyháznak ehhez a hatalmas vállalkozásához Isten segítségét kérjük.

Az Egyházban az egyetemes zsinat – concilium oecumenicum – a legfőbb hatalom birtokosa. Legfelsőbb fokon és tekintéllyel védi az Egyház egységét a bomlasztó kísérletekkel, a hit és erkölcs tisztaságát a tévnyilatkozatokkal

<sup>6</sup> Dr. Nemecek József (dogmatika) – Budapest, Dr. Faragó Ferenc (szentírásstudomány) – Bécs, Dr. Gurzó Anaklét OFM (spirituális) – Róma, Dr. Jakab Antal (jog) – Róma, Huber József (filozófia) – Róma.

<sup>7</sup> Érseki Levéltár (ÉL): 158 /1913.

<sup>8</sup> vö. DR. KÁSZONYI A., *Hozzászólás a zsinati törvényjavaslathoz*, Csíkszereda 1913; *Utastások a Gyulafehérvárt 1913. júl. 7–10. tartandó egyházmegyei zsinaton résztvevők számára*, Gyulafehérvárt 1913.

<sup>9</sup> vö. JAKUBINYI Gy., i.m. 9–47. l.

<sup>10</sup> ÉL 1225 / 1962.

<sup>11</sup> Ez a „rendkívüli óra” nagyon jól kifejezte az erdélyi egyház akkor helyzetét. Katakombában, sötétségben kellett élnie.

szemben, megfogalmaz és kihirdet hittételeket, megállapítja a nyilvános istentiszteletet, fegyelmi törvényeket hoz...

Az Úr Jézus Egyházát a világba állította. Nem azért, hogy visszavonuljon valamiféle elefántcsonttoronyba vagy hagyja magát visszaszorítani a sekrestyébe, hanem azért, hogy a történelem sodrában küszködő ember mellett álljon, őt kövesse a hit és az igazság fáklyájával, s minél válságosabb szakaszba érkezik, emelje a fáklyát annál magasabbra, és segítse, hogy megmaradhasson a helyes úton. ...

Nem tudjuk, hogy a zsinat milyen konkrét kérdéseket fog tárgyalni és milyen elhatározásokat fog hozni. Szentséges Atyánk a Mater et magistra kezdetű enciklikájában az Egyház időszerű feladatát ebben a mondatba foglalja össze: Emberivé és kereszténnyé tenni a modern civilizációt. Óriási és merész feladat. Olyan merész és nagy, hogy erre csak Krisztus Egyháza vállalkozhat.<sup>12</sup>

A zsinat lefolyásáról nem sokat lehetett hallani. Csak rádiótudósításokból szerezhettek még a papok is bizonyos ismereteket. A Vatikáni Rádió magyar adása napi 15 percben beszámolt a zsinatról. Dr. Adolf Fugel<sup>13</sup> Svájcban élő német anyanyelvű pap elbeszélése szerint, – aki abban az időben Gyulafehérváron tanult –, Márton Áron püspök őt többször hívatta és kérte, hogy számoljon be, mit hallott a zsinatról a német adókon.

### 3. A zsinat eredményeinek és határozatainak megismertetési folyamata

Márton Áron püspök 1965. június 27-én hivatkozott először a II. Vatikánum dokumentumára: „A konstitúció, melyet a II. vatikáni zsinat a szent liturgiáról kiadott, a szentmisének két részét különbözteti meg: liturgia verbi és liturgia eucharistica, az ige liturgiája és az eukarisztia liturgiája.”<sup>14</sup>

Ugyanazon év június 29-én elmondott papszentelési beszédét a *Lumen gentium* 28. pontjára építette fel.<sup>15</sup>

A zsinat befejezését ismét ünnepélyes keretek között ülték meg az egyházmegyében. Szentbeszédében Márton püspök megpróbálta összefoglalni a zsinat lényegét: „Az eddigi zsinatokat, beleértve az apostolok idejében Jeruzsálemben tartott első zsinatot is, vagy azért hívták össze, mert a hit valamelyik fontos tétele körül véleménykülönbségek merültek

<sup>12</sup> Márton Áron Múzeum (MÁM) dos. 16. sz. 1. In: Dr. Marton J. (Szerk.), *Márton Áron írásai és beszédei, II. kötet*, Gyulafehérvár 1997, 70–71. l.

<sup>13</sup> Landshuterstr. 41. CH-3427 Utzendorf/Bern

<sup>14</sup> MÁM dos. 6. sz. 6. In: Dr. Marton J. (Szerk.), i.m. 85. l.

<sup>15</sup> vö. uo. dos. 15. sz. 16. In. uo. 87. l.

fel és az igaz tanítást le kellett szögezni; vagy azért, mert olyan visszaélések kaptak lábra, melyek az evangéliumok hitelét veszélyeztették és amelyeket orvosolni kellett. Volt úgy is, hogy császárok kényszerítették ki a zsinat összehívását, a pápa akarata ellenére.

Ezt a zsinatot a pápa hívta össze, a saját elhatározásából. ... Azért hívta össze, hogy az egyház megvizsgálja, hogyan teljesítheti a Krisztustól kapott változatlan megbízást ebben a nagy változásokon átmenő mai világban. ...

Az egyház tudomásul vette az adott történelmi helyzetet és bátran a zsinat napirendjére tűzte a legsúlyosabb és legkényesebb kérdéseket. Sorra vette és imponáló őszinteséggel, nem egyszer éles önbírálattal boncolgatta azokat és tiszteletet parancsoló felelősségtudattal hozta meg határozatait. Megfogalmazta a mondanivalóját az Egyházzal, mely nem e világból való, de a világban él és működik; a püspökökről és szerepükről; a lelkipásztorokról és a papnevelésről; a keresztény nevelés elveiről; a család hivatásáról és a házastársak kötelességeiről; a világiak apostoli feladatairól; az emberi személy méltóságáról és szabadságjogairól; a háború és a béke problémájáról; a fegyverkezésről; és kezet nyújtott a katolikus egyháztól elszakadt keresztények, sőt a nem keresztény vallási közösségek felé is.

Munkája közben egyik szemét a világra függesztette, a másikkal pedig Krisztusra figyelt, hogy csak azt mondja és tegye, amit isteni alapítója vár az Egyháztól. Az Egyház meg akar újulni, olyan értelemben, hogy minél jobban megértse és megközelítse a világot. Közelebb akar jutni a világhoz, nem azért, hogy hozzá hasonljon, hanem azért, hogy közelről és a világ nyelvén mondhassa a világ fülébe Krisztus igazságait. Mozgósítani akarja az erőt, minden erejét, hogy a saját életén felragyogtassa és a célját vesztett világnak megmutathassa az örök eszményt, Jézus Krisztus arcát. Nem uralkodni akar, hanem szolgálni. Nevelője és tanácsadója akar lenni az emberiségnek és védelmezője az emberiségnek. Mindent meg akar tenni, hogy a világnak megadhassa, nem azt, amit kíván, hanem azt, amire szüksége van.

A zsinat a munkáját befejezte. Most következik a végrehajtás, a határozatok valóra váltása, az egyház missziójának a teljesítése a mai világban. Beszédemet a Szentatya buzdításával végzem. Kezdjük a végrehajtást magunkon. Kezdjük a lelki és erkölcsi megújulással, a magunk megszentelésével. Már a szent keresttség kötelez, hogy az evangélium hirdetői legyünk az emberek között, elsősorban azért, hogy az evangélium szerint élünk, beszélünk és cselekszünk.”<sup>16</sup>

<sup>16</sup> uo. dos. 16. sz. 3. In: uo. 92. l.

A zsinati dokumentumok Romániában csak az 1989-es változás után jelentek meg románul. A magyar nyelvű dokumentumokat először külön füzeteként adták ki Magyarországról.<sup>17</sup> Onnan csempészték be hozzánk. Csak 1975-ben jelent meg egy kötetben az összes dokumentum és a hozzájuk fűzött kommentár.<sup>18</sup> A Gyulafehérvári Teológián 1976-ban – litografált formában – kiadták a dokumentumokat, de csak a kispapok használatára.<sup>19</sup>

A 60-as évek vége felé Márton Áron püspök – mivel ő tanította a Pásztorálist – lefordította a *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúciót, és azt magyarázta. De nem jelenhetett meg nyomtatásban. Csak a kispapok használták. Ebben a kommentárban Márton püspök az erdélyi helyzetet és jövőt a dokumentum fényében látta és tervezte. Ezt írta: „Tehát, egyik mindennél fontosabb feladata azoknak, akik az emberiség jövődő sorsáért felelősséget éreznek – s így az egyháznak is –, hogy az elit csoport neveléséről gondoskodjanak. Olyan feladat, aminek a teljesítése minden szellemi és anyagi áldozatot megér. Embereket kell kiképezni, akik szabad verseny és felelősségteljes kiválasztás alapján rendelkezésre álljanak a kulcspozíciók betöltésénél, a társadalmi élet szellemi, tudományos, kulturális, gazdasági, nevelésügyi, közigazgatási, egészségügyi stb. területein, valamint a közvélemény felelősségteljes szolgálatában a sajtó, rádió és televízió által. Hogy valaki ehhez az elithez számítható, fölényes és vitathatatlan jártassággal kell rendelkeznie a saját szakmájában, át kell lennie hatva nemes humanizmustól, tisztában kell lennie az igazságok helyes érték-rendjével s kiforrott meggyőző egyéniségnek kell lennie. Az ilyen elitképzéshez előreláthatólag és következetesen végrehajtott tervezés, áldozat és kockázatok vállalása szükséges. De aki ezt megérti és vállalja, azé – ha nem is a közelebbi, de – a távolabbi jövő. S erre a mai világban az Egyháznak is gondot kell fordítania.”<sup>20</sup>

Az előzőben említett két beszéden kívül még szentbeszédeiben Márton Áron püspök nagyon sokszor idézte a zsinati dokumentumokat: **Kisebrendek feladása**, Gyulafehérvár, 1966. március 26.<sup>21</sup>, **Papszentelés**, Gyula-

<sup>17</sup> Az első füzet 1964-ben jelent meg és a Szent Liturgiáról (SC) szóló dokumentumot tartalmazta.

<sup>18</sup> DR. CSERHÁTI J. / DR. FÁBIÁN Á. (Szerk.), *A II. Vatikáni zsinat tanítása*, Budapest 1975.

<sup>19</sup> Dr. Vencser László teológiai tanár vállalta érte a nem kis kockázatot.

<sup>20</sup> PAPP L. (Szerk.), *Szynchron-füzetek I. Egyház a tárdalom szemszögéből*, h. n., 1994. 6. l.

<sup>21</sup> MÁM dos. 43. sz. 13. In: uo. 93 l.

fehérvár, 1966. április 17.<sup>22</sup>, **Kisebb rendek feladása**, Gyulafehérvár, 1967. október 29. Krisztus Király<sup>23</sup>, **Kisebb rendek feladása**, Gyulafehérvár, 1968. március 30.<sup>24</sup>, **Szerpapszentelés**, Gyulafehérvár, 1968. június 29.<sup>25</sup>, **Papi lelkigyakorlat befejezése**, Gyulafehérvár, 1968. szeptember 20.<sup>26</sup>, **Szerpapszentelés**, Gyulafehérvár, 1969. június 29.<sup>27</sup>, **Kisebb rendek feladása**, Gyulafehérvár, 1970. március 14. (Ezt római látogatása után mondotta el: „Az elmúlt napokban, amint tudjátok, Romában voltam, az örökvárosban. A Szentatya március 2-án fogadott, s in persona Pauli vidi Petrum: Pál pápa fennkölt személyében láttam Pétert, a sziklát ... A Szentatya áldását hoztam nektek, s amit mondok is, az ő nevében és szavaival mondom”).<sup>28</sup>, **Szerpapszentelés**, Gyulafehérvár, 1970. június 28.<sup>29</sup>, **Kisebb rendek feladása**, Gyulafehérvár, 1970. november 1.<sup>30</sup>, **Papszentelés**, Gyulafehérvár, 1971. április 18.<sup>31</sup>, **Kisebb rendek feladása**, Gyulafehérvár, 1972. március 18.<sup>32</sup>, **Szerpapszentelés**, Gyulafehérvár, 1972. június 1.<sup>33</sup>, **Szolgálatok**<sup>34</sup> **feladása**, 1973. március 7.<sup>35</sup>, **Papszentelés**, Gyulafehérvár, 1973. április 29.<sup>36</sup>, **Szerpapszentelés**, Gyulafehérvár, 1972. június 24.<sup>37</sup>, **Ökumenizmusról**, Gyulafehérvár, 1974.<sup>38</sup>, **Kisapok lelkigyakorlata**, Gyulafehérvár, 1975. március 22.<sup>39</sup>, **Szerpapszentelés, szolgálatok feladása**, Gyulafehérvár, 1976. április 3.<sup>40</sup>

<sup>22</sup> uo. dos. 43. sz. 14. In: uo. 94–95. l.

<sup>23</sup> uo. dos. 7. sz. 2. In: uo. 103–104. l.

<sup>24</sup> uo. dos. 1. sz. 6. In: uo. 105–106. l.

<sup>25</sup> uo. dos. 17. sz. 9. In: uo. 109–110. l.

<sup>26</sup> uo. dos. 44. sz. 2. In: uo. 110–111. l.

<sup>27</sup> uo. dos. 17. sz. 11. In: uo. 117–119. l.

<sup>28</sup> uo. dos. 7. sz. 5. In: uo. 119–121. l.

<sup>29</sup> uo. dos. 7. sz. 6. In: uo. 123–125. l.

<sup>30</sup> uo. dos. 44. sz. 3. In: uo. 125–127. l.

<sup>31</sup> uo. dos. 17. sz. 12. In: uo. 129–131. l.

<sup>32</sup> uo. dos. 44. sz. 5. In: uo. 138–139. l.

<sup>33</sup> uo. dos. 17. sz. 14. In: uo. 141–143. l.

<sup>34</sup> Már a zsinat által bevezetett új kifejezést használja, nem a „kisebb rendek”-et.

<sup>35</sup> MÁM dos. 8. sz. 1. In: uo. 143–145. l.

<sup>36</sup> uo. dos. 15. sz. 10. – A II. Pk-i színódus: A szolgálati papságról - alapján. In: uo. 146–148. l.

<sup>37</sup> uo. dos. 17. sz. 15. – De sacerdotali coelibatu enciklika alapján. In: uo. 148–149. l.

<sup>38</sup> uo. dos. 40. sz. 12. In: uo. 155–158. l.

Márton Áron püspök a fent említett beszédeiben nagyon sok zsinati dokumentumot ismertetett: *Lumen Gentium*, *Gaudium et spes*, *Sacro-sanctum concilium*, *Presbyterorum ordinis*, *Optatum totius*, *Unitatis redintegratio*, *Christus Dominus*. De nemcsak ismertette és idézett belőlük, hanem a dokumentumok keletkezését is bemutatta.

A zsinati határozatok megismertetését és bevezetését az állami hatóságok is akadályozták. Márton Áron püspök 1966. február 16-án kelt levelében erélyesen tiltakozik a Vallásügyi Osztály vezérkaránál a korlátozások miatt. Ezt írja: „Az én pásztorleveleim és körleveleim, melyeket nagyon ritkán és nagyon leszűkített terjedelemben kiadhatok, kizárólag egyházi, vallási és pásztorális tárgyúak, papjaimat és híveimet érdeklik, s úgy tartom, hogy azok elbírálására a püspök illetékes. ... 1964-ben megbeszélésre hívtam a temesvári és szatmári egyházmegyék 1–1 megbízottját, hogy a II. Vatikáni Zsinat által elrendelt liturgikus reform végrehajtásának módzatait megtárgyaljuk, Ön a megbeszélés megtartását megakadályozta, és nekem megtiltotta, hogy a liturgikus reformot – amit a világon mindenütt végrehajtanak a katolikusok – végrehajtsam (persze nem vettem tudomásul, amint azt sem vehetném tudomásul, ha valaki megtiltaná, hogy esti imámat elmondjam).”<sup>41</sup>

A zsinat eszméinek terjesztésében a Vatikáni Rádió magyar adása oroszán részt vállalt. Hiszen az adásokat a vasfüggöny nem tudta megakadályozni, csak zavarni. P. Szabó Ferenc SJ, aki 25 évet szolgált a Vatikáni Rádiónál, élete egyik csúcsteljesítményének tartja a „zsinati tanítás terjesztését.”<sup>42</sup>

#### 4. A konkrét rendeletek bevezetése és azok visszhangja a klerikusok és laikusok között

Az Érseki Levéltárban a 60-as évek utolsó éveiből származó dokumentumokban már konkrétumokat is lehet találni a zsinat rendeleteinek bevezetésével kapcsolatban:

– A magyar nyelvű misekönyv megrendeléséről és behozatalának módzatairól levelezik Márton Áron püspök Kovács Sándor püspökkel.<sup>43</sup>

<sup>39</sup> uo. dos. 15. sz. 12. In: uo. 158–161. l

<sup>40</sup> uo. dos. 44. sz. 7. In: uo. 163–166. l.

<sup>41</sup> uo. dos. 13. sz. 1. In: Dr. Marton J. / Nemes I. (Szerk.), *Márton Áron írásai és beszédei*, Gyulafehérvár 1996, 129. l.

<sup>42</sup> TÓTH S., *Örveneves a Vatikáni Rádió magyar tagozata*, In *Új Ember*, 1999. október 31. 6. l.

<sup>43</sup> ÉL 1664 /1969.

– 1969-ben a gyulafehérvári püspökség megkapja az Ordo Missae érvénybelépéséről szóló latin szöveget.<sup>44</sup>

– A papok sok mindent hallanak a rádióból azzal kapcsolatban, hogy a szomszédos országokban hogyan vezetik be a zsinati előírásokat. Ezért a püspöktől kéri a felvilágosítást: miért nem lehet nálunk is úgy, mint a szomszédban. Pl. Radnalajosfalva kéri a német nyelv használatát. A püspök válasza: Csak a szentleckét, evangéliumot, Miatyánkot és az embolizmust lehet végezni.<sup>45</sup>

– A szembemiséző oltár bevezetését kérni kell az Egyházmegyei Hatóságtól és csak akkor adják meg, ha rajzot készítenek, és a templomban van megfelelő hely számára. Sok kérés jut el a püspökségre, pl. marosfői<sup>46</sup>, szentléleki<sup>47</sup>, bátosi<sup>48</sup>, csíkcsicsói<sup>49</sup>, gyergyócsomafalvi<sup>50</sup>, ditrói<sup>51</sup> plébániákról.

– A fogarasi plébános, Dr. Dávid László kérdése is „sürgeti” az anyanyelvi liturgia bevezetését. A püspök válasza: „Az egyes egyházmegyékben vagy országokban bevezetett ideiglenes ordo lectionum csak azok számára engedélyeztetett, akik azt az Apostoli Szentszéktől kérték és megkapták. Az új általános ordo lectionum rendjét megfelelő perikópás könyvek hiányában egyelőre nem tudjuk bevezetni. Az oratio fideliumnak kötött szövege van, ezt is csak az új miserenddel fogjuk bevezetni.”<sup>52</sup>

– 1970. július 23-án a püspök ezt közli a plébániákkal: „A szentmise azon imáit, melyeknek szövege változatlanul marad a mise új rendjében is, kinyomtattam és mellékelten megküldöm a plébániák részére. A nagyobb formátum a misekönyvbe illesztendő a pap részére, a kisebb formátum kiosztható, vagy a templomban a padokra helyezhető a hívek részére. ... A kiadványban található imákat ez év **október 1-től** a nép részvételével mondott szentmiséken anyanyelven kell végezni. T. Testvéreim a híveket erre gondosan készítsék elő, hogy a templom egész közönsége az imákat szépen tagoltan és egyszerre mondja. ... Ezeknek az imáknak a bevezetése lesz az átmenet a teljes anyanyelvű szentmisékre. ... Az új misekönyvet, a Kultuszosztály hozzájárulásával, megrendeltem a

<sup>44</sup> uo. 2204 / 1969.

<sup>45</sup> uo. 2328 / 1969.

<sup>46</sup> uo. 2464 / 1969.

<sup>47</sup> uo. 571 / 1971.

<sup>48</sup> uo. 1097 / 1971.

<sup>49</sup> uo. 1098 / 1971.

<sup>50</sup> uo. 1485 / 1971.

<sup>51</sup> uo. 325 / 1972.

<sup>52</sup> uo. 252 / 1970.

Szent István Társulattól.<sup>53</sup> Reméljük, megkapjuk olyan időben, hogy jövő évben bevezethetjük.”<sup>54</sup>

– Úgy látszik, hogy nem volt minden világos, mert a kolozsvári plébános kérdésére a püspök 1970. szept. 23-án ezt válaszolja: „A szentmise szerkezete és imái változatlanul ugyanaz, ahogyan a Missale Romanum tartalmazza, s egyházmegyénkben úgy kell végezni, ahogyan azt az eddig kiadott utasítások előírják. Anyanyelven végzendő imák, az Egyházmegyei Hatóság által kiadott szöveggel, f. évi október 1-től: Gloria, lecke és evangélium, Credo, Sanctus, Pater noster és az embolizmus, Agnus Dei és az Ecce Agnus Dei áldoztatáskor. ... Fent jelzett imákat egyelőre az énekes misékben is recitáljuk mindaddig, amíg megszerezhetjük a Szigeti Kilián-féle dallamot, és azt sokszorosítva megküldhetjük a templomokba.”<sup>55</sup>

– Hasonló a kérdés a jobbágyfalvi pap részéről. A válasz szinte szó szerint egyezik a fentivel.<sup>56</sup>

– Nagyszében plébánosa kéri az anyanyelvi mise bevezetését. A püspök még nem engedélyezi, csak az Ordinariumot.<sup>57</sup>

– A nagy esemény 1971-ben történik meg. Május 1-én kiadott körlevelében Márton Áron püspök ezt írja: „Mellékelve a szentmise új szertartásának ismertetését”<sup>58</sup>, a következőket rendelem el:

1.– A lelkipásztorok véleményét meghallgatva, a szentmise új szertartásának és az anyanyelvű misézésnek a bevezetését ez év november 1., Mindenszentek ünnepével, kötelezően előírom. Addig T. Testvéreim a híveket gondosan készítsék elő.

Mindenszentektől Karácsonyig a szentmise szövegét csak recitálva mondják minden nap, amíg a hívek jól megismerik és megtanulják, és csak Karácsonykor kezdjék meg az énekes mise bevezetését. ...

2.– Az új misekönyvet, a betétlapokkal és az Egyetemes könyörgések 2 kötetével együtt, megküldöttem minden kerületnek, az igényelt példányszámban. A betétlapok a napi miséhez szükségesek, s mindig a misekönyv végén levő műanyag tasakokban helyezhetők el a legalkalmasabban. ...

<sup>53</sup> Ebben az ügyben nagyon sok levelezés történt Bukaresttel és Budapesttel. vö. ÉL 3925/1970; 3925/1970; 850/1971; 980/1971; 23/1972.

<sup>54</sup> ÉL 2700/1970.

<sup>55</sup> uo. 3488/1970.

<sup>56</sup> uo. 3575/1970.

<sup>57</sup> uo. 508/1971.

<sup>58</sup> A püspök 13 oldalnyi magyarázatot ad közre.

A német nyelvű anyag beszerzésére a temesvári Főtisztelendő Ordinarius Urat kértem meg, mielőtt megkapom, megküldöm minden plébániának, ahol német anyanyelvű híveink vannak.

3.– Megtettük a szükséges lépéseket, a hogy a Lectionarium-ot is megszerezzük. Amíg ez sikerül, a szentírási szakaszokat (olvasmányok, evangéliumi szakasz), a Direktórium alapján a Bibliából keressék ki és olvassák fel.

4.– A magyar nyelvű misekönyv szövegében a következő módosításokat írom elő:

‘Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit’... helyett meghagyom a régi formulát: ‘Isten Báránya, aki elveszed a világ bűneit’ ..., és pedig a Gloriában is, ahol ez a mondat előfordul. A régi formulát több évszázados hagyomány megszentelte, népünk megszokta, s jobban hangzik, mint a négy ‘e’ hangzóval egymásután. Az irodalom ma tudatosan küzd nyelvünk – ahogy mondják – ‘kiszikkadása’ ellen, s ahol csak lehet, kerül az ‘e’ hangzók halmozását.

Ugyanezen megfontolásból és indoklással, a szentmise végén, az áldásadáskor ‘Áldjon meg benneteket’ ... helyett ‘Áldjon meg titeket’ ... mondunk.

Az áldás után a hívek elbocsátása a misekönyvben így hangzik: ‘A szentmise véget ért. Menjetek békével.’ Ebben a mondatban a 12 magánhangzó közül 11 ‘e’ és ‘é’ hangzó. Ezen kívül a ‘szentmise’ szó nem fejezi ki azt, amit a pap és a hívek végeztek: az áldozatot. Népünk így mondja: szentáldozat vagy szentmise-áldozat. Ezért a misekönyv formulája helyett az elbocsátás ezekkel a szavakkal történik: ‘A szentmiseáldozat véget ért. Járjatok békével.’<sup>59</sup>

Ezeket a módosításokat vezessék be a misekönyvbe. ...

5.– A szentmise új szertartása és a hívek tevékeny bekapcsolódása megkívánja, hogy

a.– az oltár kellőképpen meg legyen világítva, hogy a hívek figyelemmel kíséressék, ami az oltárnál történik,

b.– A szentmisét végző pap és az összes szereplők érthetően, tagoltan, szépen mondják, amit mondaniuk vagy énekelniük kell,

c.– a szentmisét mondó pap és szereplők magatartása, mozgása, minden gesztusa legyen természetes, nyugodt, a szent cselekményekhez méltó, minden túlzástól, mesterkéeltségtől, kapkodástól mentes,

<sup>59</sup> Ezen a püspök később változtatott. Az atyhai plébános kérdésére ezt válaszolja: „A szentmisét így fejezzük be: A szentmise áldozatot bemutatunk, járjatok békével.” vö. ÉL 1147 / 1972.

d.– az oltár legyen a mise megkezdése előtt előkészítve, minden legyen a helyén, hogy ne mise közben szaladgáljanak a tárgyakért,

e.– a kivonulás – bevonulás legyen rendezett, fegyelmezett, méltóságteljes.

6.– Az áldoztatás eddigi módját megtartjuk változatlanul, vagyis: az áldozó térdel és a pap a szentostyát az áldozó nyelvére helyezi. Az Egyház több évszázados tapasztalat alapján írta így elő és évszázadok gyakorlata megszentelte. Ez egyben a leghigiénikusabb mód, és az Oltáriszentség így van megóvva minden méltatlan kezeléstől. Nem borulunk le sem ember, sem bálványok előtt, de az Istent térdre állva fogadjuk, akkor is, ha a kenyér egyszerű színében közeledik hozzánk.”<sup>60</sup>

A következő év januárjában a püspök egy hosszabb körlevelet adott ki<sup>61</sup>, amelyben a szentségimádásról (nem lehet "szentséges" mise<sup>62</sup>), a szentségi áldásról, (amelyet kell végezni, de a mise végén nem szabad kitenni a szentséget, csak azért, hogy szentségi áldást adjunk) rendelkezik. Ebben írta elő azt is, hogy a szentségek (keresztség, házasság) és szentelmények (temetés) kiszolgáltatásánál homiliát kell mondani.

Ugyanebben az évben adta ki a Nagyhet megújított liturgiáját litografált formában.<sup>63</sup>

Az anyanyelvű mise bevezetése szinte zökkenőmentesen ment. A papok – talán Márton Áron püspök tekintélye miatt – azonnal teljesítették a rendeleteit. Csak Bálványosváralja kér haladékot Karácsonyig.<sup>64</sup>

Bizonyos újítási kedv is jelentkezett. Pl. Marosvásárhelyről azt kérik, hogy vezessék be a Liturgia verbi-t a pap nélküli filiákban. A püspök ideiglenesen megengedi.<sup>65</sup> Végérvényesen azonban jóval később, csak 1989-ben vezetik be.<sup>66</sup>

– Csíkmenaság kéri, hogy a liturgikus cselekményekben hívek (gyerekek is) felolvassanak. A válasz pozitív.<sup>67</sup>

– Lonyatelepről azt kérik, hogy lányok is felolvassanak. A püspök megengedi, de nem az ambótól, hanem a szentélyen kívülről.<sup>68</sup>

---

<sup>60</sup> ÉL 750 / 1971.

<sup>61</sup> uo. 540 / 1972. A liturgia reformjával kapcsolatos utasítások.

<sup>62</sup> Kített Oltáriszentség előtt misézni.

<sup>63</sup> ÉL 569 / 1972.

<sup>64</sup> uo. 1854 / 1971.

<sup>65</sup> uo. 1900 / 1971.

<sup>66</sup> uo. 1617 / 1989.

<sup>67</sup> uo. 2232 / 1971.

<sup>68</sup> uo. 2297 / 1971.

– A magyar nyelvű mise bevezetésével kapcsolatban csak egy problematikus pap volt: Imre József nyugalmazott plébános, aki nem tartotta helyesnek a magyar fordítást és azért ő maga javított rajta. A püspök felszólította, hogy ne változtasson önkényesen.<sup>69</sup> Mivel az nem engedelmeskedett, felfüggesztette.<sup>70</sup>

Kisebb problémák is akadtak még. Az erdélyi egyházmegye többnemzetiségű. Ha nem nagy számban is, de vannak román anyanyelvű katolikusok is. Ők is kérték az anyanyelv bevezetését, pl. brassóiak<sup>71</sup>, hátszegiek<sup>72</sup>, borbándiak<sup>73</sup>. A püspök a liturgikus könyvek hiányára hivatkozott, és vasárnaponként egy latin nyelvű mise bevezetését ajánlta olyan vidéken, ahol több nemzetiség él együtt.

Máshol nosztalgiából ragaszkodtak a latin miséhez és kérték, hogy ahol több mise van, egy legyen latin. Pl. Székelyudvarhely<sup>74</sup>, Kolozsvár<sup>75</sup>.

A papok együttműködési készségére vall az is, hogy amikor a püspök a magyar szöveg korrekcióját kérte, kérésére nagyon sokan és terjedelmesen szóltak hozzá: a csíkdánfalvi, türkösi, gyergyóalfalvi, farkaslaki, mikóújfalvi (kottát küldött az elbocsátás szövegéhez), csatószegi plébánosok és a már említett Imre József, aki két füzetben a teljes fordítást küldte be.<sup>76</sup>

A püspök jól érzékelt a helyzetet, amikor 1974-ben ezt mondta: „A zsinat munkáját imádsággal támogatjuk, ugyanakkor a magunk számára is kérjük Isten segítségét, hogy a hozott és a Pápa jóváhagyásával kihirdetett határozatokat végrehajtsuk az egyház szándékának megfelelően. ... Az istentiszteletek rendjével kapcsolatos határozat alkalmazását megkezdtük, s úgy látjuk, híveink mindenütt örömmel fogadják. Ezen a téren még sok tennivalónk lesz. Ezért figyelemmel kísérjük, mi történik a katolikus világ többi részében, milyen rendelkezéseket adnak ki az Egyház központjában, s lépésről lépésre fogjuk bevezetni azt, ami a bevezetésre megérett, megtartjuk azt, ami híveink vallásos lelkületéből fakadt, és amit ezen a földön a hagyomány megszentelt.”<sup>77</sup>

<sup>69</sup> uo. 1954 / 1971.

<sup>70</sup> uo. 1622 / 1972.

<sup>71</sup> uo. 2203 / 1971. Két év múlva a hívek megismétlik a kérést: 1841 / 1973.

<sup>72</sup> uo. 3752 / 1970.

<sup>73</sup> uo. 344 / 1972.

<sup>74</sup> uo. 2262 / 1971.

<sup>75</sup> uo. 2657 / 1971.

<sup>76</sup> uo. 1827 / 1973.

<sup>77</sup> MÁM dos. 40. sz. 12. In: Dr. Marton J. (Szerk.), i.m. 155–156. l.

A lépésről lépére való bevezetés megtörtént. Ezt a gyermekkeresztelés szertartásának bevezetésével kezdték<sup>78</sup> és a betegek kenetének szertartásával fejezték be.<sup>79</sup> Minden szentség és szentelmény megújított liturgiájának bevezetését felkészítés előzte meg. Az Egyházmegyei Hatóság adta ki ezeket a beszédvázlatokat vagy kész beszédeket.<sup>80</sup>

Márton Áron utódai is igyekeztek minden új rendelkezésről a papokat és a híveket tájékoztatni.

A következőkben azokra a rendelkezésekre szorítok, amelyek valamiképpen a II. Vatikáni Zsinat előírásainak megismertetését célozták:

- Binálás és trinálással kapcsolatos utasítások,<sup>81</sup>
- Lelkipásztoroknak az egyház küldetéséről és hármass feladatáról,<sup>82</sup>
- Szentév meghirdetése,<sup>83</sup>
- Hiszekegy imádkozása-éneklése a szentmisében,<sup>84</sup>
- Mária év,<sup>85</sup>
- Napi kétszeri áldozás,<sup>86</sup>
- A pápa apostoli levele a Liturgikus konstitúció 25. Évfordulójára,<sup>87</sup>
- Hogyan történik a szentté avatás?<sup>88</sup>,
- Tudnivalók a misekönyv II. hivatalos kiadásának bevezetéséhez,<sup>89</sup>
- Szekta veszély,<sup>90</sup>
- Böjti fegyelem,<sup>91</sup>
- Az ökumenizmus elveit és szabályait alkalmazó direktórium,<sup>92</sup>

---

<sup>78</sup> ÉL 2800 / 1975.

<sup>79</sup> uo. 1659 / 1982.

<sup>80</sup> Pl. A keresztelés szertartását nyolc beszédben magyarázták, a betegek kenetét öt beszédben.

<sup>81</sup> É L. 498 / 1974.

<sup>82</sup> uo. 2381 / 1975.

<sup>83</sup> uo. 460 / 1983.

<sup>84</sup> uo. 1230 / 1986.

<sup>85</sup> uo. 1606 / 1987.

<sup>86</sup> uo. 926 / 1987 és 1244 / 1988.

<sup>87</sup> uo. 1457 / 1989.

<sup>88</sup> uo. 20 / 1990.

<sup>89</sup> uo. 155 / 1992. Minden változtatás nélkül vezetik be.

<sup>90</sup> uo. 604 / 1993; 764 / 1994.

<sup>91</sup> uo. 603 / 1993.

<sup>92</sup> uo. 967 / 1995.

### 5. A zsinat hatása az egyházfegyelem terén

Kissé leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy az erdélyi egyházmegyékben a zsinat nem keltett olyan nagy elvárásokat, pl. a cölibátus megszüntetése terén, mint a nyugati szabad országokban. Ezért a csalódás is kisebb volt. Nálunk nem voltak kontesztáló megnyilatkozások. Nem is nagyon volt mód erre. De a hivatásukat elhagyó papok száma sem volt lényegesen nagyobb, mint azelőtt. Ki nem mondott várakozás azonban lehetett ezen a téren, mert Márton püspök abban az időben többször is hivatkozott erre. Íme néhány példa:

– 1970-ben volt először Rómában a fogsága után és hazatértekor ezt mondta: „Ezt a törvényt és gyakorlatot (cölibátus – megjegyzés tőlem) a Szentatya most ismételten megerősítette. Csatlakozott ehhez – a papság és a hívek véleményének kikérése után – először a francia püspöki kar (cca. 42 tagja van), s egymás után érkeznek a Szentatyához az afrikai, ázsiai, amerikai püspöki karok csatlakozásai, nem is szólva arról a levéláradatról, mely a világi hívektől származik. Magam is harminc éves püspökségem alatt azt tapasztaltam, hogy híveink ebben a tekintetben a legigényesebbek. ... Nem a cölibátus törvénye miatt csökken a hivatások száma, hanem azért mert a szekularizáció, az elvilágiasodás következtében megfogyatkozott a hit, elterjedt a közömbösség, csökkent a vallásos élet mind a családokban, mind a társadalomban.”<sup>93</sup>

– 1971-ben ezt mondta: „Most, hogy három hétig Nyugaton voltam, alkalmam volt jobban betekinteni a nyugati világ szellemi, lelki, erkölcsi életébe, s jobban szemügyre vehettem az Egyház helyzetét is ebben a világban. Támadások pergőtüzében áll kívülről, s nyugtalanító zavar örli belülről.”<sup>94</sup>

– 1973 júniusában ezt mondta: „A papi cölibátus problémája élénk vita tárgya az Egyházon belül és kívül. Sok pap, sok papnövendék és sok hívő lelkiismeretét zavarja. Az Egyház felelős vezetősége azért döntött úgy, hogy álláspontját határozottan és világosan leszögezi. Azért írta elő azt is, hogy a jelöltek a szerpapi és áldozópapi rend felvétele előtt ünnepélyesen és nyilvánosan nyilatkozzanak.”<sup>95</sup>

– 1975 márciusában a kispapok előtt ezt mondta: „Valamelyik évben egy fiatal pap, aki szintén itt nevelődött, egy nagyon súlyos papi ballépését a II. Vatikáni Zsinatra való hivatkozással próbálta előttem védeni és igazolni.”<sup>96</sup>

<sup>93</sup> MÁM dos. 7. sz. 5. In: Dr. Marton J. (Szerk.), i.m. 120. l.

<sup>94</sup> uo. dos. 18. sz. 3. In: uo. 136. l.

<sup>95</sup> uo. dos. 17. sz. 15. In: uo. 148. l.

<sup>96</sup> uo. dos. 15. sz. 12. In: uo. 158–159. l.

Az egyházmegyében a 89-es események után sem változott lényegesen a helyzet. Nem léptek ki többen, mint addig. Problémák vannak, de nyílt kontesztálás nincs.

### 6. Mennyire ismert a Lumen Gentium egyházképe Erdélyben?

Szinte 40 évvel a zsinat befejezése és 10 évnyi „szabad információ-áramlás” után az egyházkép az erdélyi hívek tudatában nem változott lényegesen: az egyházat most is a klerikusok alkotják, esetleg a szorosabb munkatársai, kántor, sekrestyés, harangozó.

Az általam megkérdezett személyek (43) az átlagnál nagyobb vallási ismerettel rendelkeztek, a gimnáziumban is tanultak hittant. A lekérdézést nem nevezhetjük szociológiailag egészen reprezentatívnak, de az eredményből következtetni lehet: ha ezek ennyit tudnak az új egyházképről, akkor mennyit tudhatnak a többiek.

A megkérdezettek **90,7 %-a** (39 személy) tudta, hogy mikor volt a zsinat (35 személy pontosan, 4 személy megközelítőleg).

Arra a kérdésre, hogy a Lumen Gentium-nak mi az egyházképe a megkérdezettek **62,8 %-a** (27 személy) semmit sem válaszolt, vagy a válasz nem volt értékelhető.

A többiek (16 személy) válasza értékelhető volt. Legtöbben (12 személy - a válaszolók **75 %-a**) az egyházzal kapcsolatban két kifejezést emlegettek:

– Isten népe és Krisztus titokzatos teste.

Mások még ezekhez kapcsolódó fogalmakat is adtak hozzá: az Egyház

– közvetítő Isten és az emberek között,

– szeretetközösség,

– szerepe a szolgálat,

– nyitott legyen az emberek felé,

– a laikusokat is be kell vonni az egyházi tevékenységekbe,

– tanítását összhangba kell hozni a kor elvárásaival.

### 7. Mennyire ismert Erdélyben a Gaudium et spes világképe?

Erre a kérdésre a megkérdezettek **81,4 %-a** (35 személy) semmit sem válaszolt. A többiek (8 személy) a következő válaszokat adták:

– a hívek is felelősek a világért, együtt kell működjének vele;

– a világ az egyház talaja, a világ Isten műve;

– az egyház az emberért van (szociális oldal – szociális problémák megoldása);

- az idők jeleit kell, hogy vizsgálja,
- az ateizmus problémáját kell megoldja,
- hitre, reményre buzdít,
- hidat akar verni a klerikusok és laikusok között.

Még egy kérdést föltemtem: **Milyen fogalmak jutnak eszedbe, ha azt hallod: II. Vatikáni zsinat?**

A válaszok érdekesesek voltak. Íme közülük néhány: megújulás, reform, az egyház „modernizálása”, anyanyelvi liturgia, szembenező oltár, egység (az egyházszakadás helyreállítása – ökumenizmus), tökéletesíti az előírásokat, közeledés a nép felé, XXIII. János, VI. Pál, szembenéz magával az egyház, bizonyos engedmények, újraértékelte magát az egyház, érthetőbbé és vonzóbbá tette magát, nyitottság, krisztusközpotóság, Szentlélek, „idők jelei”, az egyház öreges mozgását felpezsdíteni, visszatérni a forrásokhoz, a hívek bevonása az egyházba, szabadelvűség, aggiornamento, egy zsinat, amely nem mondott ki dogmát és nem ítelt el senkit (semmit), kollegialitás, nem keresztény vallásokhoz való viszony, egyszerűség, megérteni a lényegét és jobban kifejezni a lényegét.

## **8. A zsinati rendelkezések megvalósítása a Gyulafehérvári egyház- megyében az 1989-es politikai fordulat előtt és után**

### **8. 1. A változás előtt**

A zsinat megvalósítása csak a liturgia terén volt látható (szembemiséző oltár, népnyelv, szentségek szertartásainak megújítása stb.). Másra nem is nagyon volt lehetőség. A katolikus könyvkiadás minimális volt. A falinaptáron, énekes és imádságos könyvön és a kis katekizmuson kívül<sup>97</sup> csak egy vallásos könyv jelent meg a zsinat után, amely ráadásul kissé békepapi ízű volt.<sup>98</sup> Katolikus folyóirat egyáltalán nem volt. Aki írt, csak az íróasztal fiókjának írt.

A teológiai tanárok, akik Rómából tértek haza<sup>99</sup> új jegyzeteket állítottak össze, már a II. Vatikáni Zsinat szellemében. Ezek sokszorosításához is engedélyt kellett kérni Bukarestből. Néha megkockáztattak egy-egy „segéd-

<sup>97</sup> Hosszú utánajárás és csak korlátozott példányszámban engedték. A kommunista uralom alatt először 1979-ben adta ki az Egyházügyi Hatóság a „Katolikus imakönyv”-et 3000 példányban. A Katolikus Katekizmus 1981-ben jelent meg.

<sup>98</sup> HOSSZÚ L., *Álalom a szeretet s a béke*, Nagyvárad 1982. (Prédikációk és más alkalmakkor elmondott beszédek.)

<sup>99</sup> Jakubinyi György, Vencser László, Tamáskó Péter, Molnár Lajos.

jegyzetet”<sup>100</sup>, amelyeknek a diákok nagyon örültek és több példányban sokszorosítottak, hogy a lelkipáztorkodásban levő papok is megkaphassák. Ezek a próbálkozások nem voltak veszélytelenek, különösen a fent említett mű, mert az egy ateista könyv cáfolata volt. A szerző ezt írja: „A következő oldalak a hívő ember hite ésszerűségéről szeretnének beszélni. Amilyen sokrétű a hitből élő ember megnyilvánulása, olyan sokszzerű az itt tárgyalt anyag. Elsősorban azokról a kérdésekről lesz szó, amelyek a hívők és hitetlenek békés együttélése keretében felmerülnek. Ezért a tanulmányunk a legegyszerűbb megoldást választja: pontról pontra követi egy kis ateista kézikönyv<sup>101</sup> hitellenes támadásait.”<sup>102</sup> A szerző ebben a művében II. Vatikáni Zsinat szinte minden dokumentumát felhasználta.

Az Egyházmegyei Hatóság igyekezett a zsinat tanítását előadások keretében is megismertetni a papokkal. Ezeket az előadásokat – évente 4-szer, 8 esperesi kerületben – nagyrészt teológiai tanárok tartották.

Megemlítendő még a fiatal papok egy csoportjának a kezdeményezése a '70-es évek elején, akik lelki és szellemi továbbképzés céljából rendszeresen találkoztak a különböző plébániákon. Márton püspök erről ezt nyilatkozta: „Örömmel veszem tudomásul kezdeményezéseket, hogy találkoztok, és a kor kihívásaira keresitek a megoldást.”<sup>103</sup>

Az 1983-ban megjelent Egyházi Törvénykönyvet maga Jakab Antal püspök<sup>104</sup> mutatta be, felhívva a papság figyelmét azokra az újításokra, amelyek a II. Vatikáni Zsinat tanítását tükrözték. Ezt előzőleg két hosszabb terjedelmű (33 oldal) körlevélben közzé is tette.<sup>105</sup>

1988-ban Sepsiszentgyörgyön földalatti teológiai képzés indult világiak számára.

## 8. 2. A változás után

A zsinat előírásainak megismertetésére és megvalósítására a lehetőségek lényegesen megnövekedtek. A változás után nyomban létesült egy

<sup>100</sup> JAKUBINYI GY., *Ésszerű hódolat. Biblicum segédjegyzet*, Gyulafehérvár 1976.

<sup>101</sup> P. BERAR / F. GEORGESCU / P. POPESCU-NEVEANU / A. TACHE, *Interbări și răspunsuri la problemele de educație ateistă a tineretului (Kérdések és válaszok az ifjúság ateista nevelésének a problémáihoz)*, Bucuresti 1975.

<sup>102</sup> JAKUBINYI GY., *Ésszerű hódolat*, 2. l.

<sup>103</sup> *Szinkron-füzetek* I., 8. l.

<sup>104</sup> Jogból doktorált és püspökké szentelése előtt teológiai tanár volt.

<sup>105</sup> vö. ÉL 2721 / 1983; 35 / 1984.

katolikus hetilap: Keresztény Szó címmel<sup>106</sup>, mely a II. Vatikáni Zsinat szellemiségét tükrözte. Ez a folyóirat néhány hónap után havilappá alakult az igényesebb olvasók számára. Helyette egy új katolikus hetilap jelent meg, a Vasárnap. Ez a nagyközösség számára készül. Ebben a hetilapban 1993 októberétől kezdve Vencser László koordinálásával 65 cikkből álló sorozat jelent meg.<sup>107</sup> Ezek a cikkek egyszerűbb és érthetőbb nyelvezetben mutatták be a II. Vatikáni Zsinat minden dokumentumát és impulzusokat is próbáltak nyújtani azok megvalósításához.

1998-tól az egyházmegyében még egy katolikus folyóirat jelent meg: Krisztus világossága címmel.<sup>108</sup>

1990. május 15-én Bálint Lajos püspök létrehozta a Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola Levelező Tagozatát.<sup>109</sup> Ez az 5 évig tartó képzés a laikusok számára nyújtott lehetőséget teológiai ismereteik elmélyítésére. Ezen a képzésen kb. 1000 személy vett részt Erdély 4 egyházmegyéjéből.<sup>110</sup>

1993 őszén újabb próbálkozás történt a II. Vatikáni Zsinat tanításának megismertetésére és megvalósításának elősegítésére. Megalakult az **Aggior-namento Katolikus Kör**.<sup>111</sup> A Kör tagjai papok és világiak, férfiak és nők voltak (nem csak magyarok). Célkitűzésként a tagok a következőket vállalták: „– A II. Vatikáni Zsinat tanítását irányvonalnak tekinti. Minden tevékenységét ennek szellemében végzi.

– Törekszik arra, hogy a kor kihívásaira időszerű választ adjon.

– Magatartásával úgy igyekszik az emberek felé sugározni a krisztusi szeretetet, hogy se szóval, se mulasztással ne bántson senkit.

– Ápolja más vallású és nyelvű emberekkel a testvéri kapcsolatot és párbeszédet folytat mindenkivel.

– Előmozdítja minden területen a világiak tevékenységét az egyházban. A testvéri megbecsülés jegyében őket munkatársaknak tekinti.<sup>112</sup>

– Népszerűsíti az egyház szociális tanítását, felkarolja a karitatív tevékenységet.

<sup>106</sup> uo. 123/1990.

<sup>107</sup> Közreműködők: Köllő Gábor plébános, Nagy József ifj. plébános, Tamás József teológiai spirituális, Gál Alajos főesperes, Szócs László SJ, Dr. Ágoston Ferenc teológiai tanár és Dr. Vencser László.

<sup>108</sup> ÉL 397 / 1998.

<sup>109</sup> uo. 1193 / 1990.

<sup>110</sup> Gyulafehérvár, Temesvár, Nagyvárad, Szatmár.

<sup>111</sup> Létrehozója Dr. Vencser László és Dr. Ágoston Ferenc.

<sup>112</sup> Ez nyilván a papoknak szólt.

– Feltárja őszintén egyházközségeinek gondjait azok orvoslása érdekében, és maga is részt vesz a megoldás munkájában.

– Önképzésre kötelezi magát a teológiában s a munkájához szükséges más tudományokban.

– Személyes feladatának tekinti, hogy mások is továbbképzésben részesüljenek. Ennek érdekében pl. előadásokat tart és szervez.

– Törekszik a vallásos lelkiség önmagában és a rábízott közösségekben való elmélyítésére. Segíti az embereket abban, hogy nagykorú keresztényekké válhassanak az egyházban és a társadalomban.

– Önkéntes hozzájárulásával segíti a Kört céljai megvalósításában.”<sup>113</sup>

A Kör találkozási hasznosak voltak. Az értékes előadások és megbeszélések a papok és világiak közötti kapcsolatot erősítették. Az Egyházi Hatóság azonban nem nézte egészen jó szemmel ezt a kezdeményezést, mert a Kör megalakítására nem kértek előzetes engedélyt, csak bejelentették, hogy létrejött. Még egy sajnálatos egybeesés is rontotta a helyzetet: a Kör alapító ülése egybeesett a Bálint Lajos érsek lemondásának a Vatikán részéről való elfogadásával.

A II. Vatikáni zsinat határozatainak a megvalósítása útján talán egyik legfontosabb esemény az egyházmegyei zsinat, amelyet Jakubinyi György érsek 1996 húsvétján hirdetett meg. Ezt írta: „A 461. kán. előírása szerint kikértem az egyházmegyei papi szenátus véleményét a zsinattal kapcsolatban. A szenátus meghallgatása, az 1989. decemberi fordulat után beállott helyzet alapján úgy látom, megérett az idő arra, hogy 83 évvel az utolsó egyházmegyei zsinat és 31 évvel a II. Vatikáni Zsinat lezárása után egyházmegyei zsinatot hirdessek meg. Célunk a megújulás minden téren. Életre kell váltanunk a II. Vatikáni Zsinat üdvös előírásait, javaslatait. Meg kell találnunk az utat, hogy a keresztény évezredfordulón, sajátos erdélyi viszonyok között, hogyan élhetjük meg az Evangéliumot. ... Az egyházmegyei zsinat imát és munkát követel. Imádkozzatok, hogy a Szentlélek Úristen világosítsa meg zsinatunk választott és kinevezett tagjait. Keressék és találják meg az Evangélium megélésének és hirdetésének korunk számára legmegfelelőbb módját.”<sup>114</sup>

A zsinati előkészület pontos kivitelezésére „Zsinati forgatókönyv” készült. Eszerint a zsinaton 22 témát tárgyalnak. Ennek megfelelően az egyházmegye papjai és hívei közül kineveztek 22 témafelelőst és létre-

<sup>113</sup> Részletek az Aggiornamento Katolikus Kör alapszabályzatából.

<sup>114</sup> É L 299 / 1996.

hoztak 22 papokból, szerzetesekből és világiakból álló munkacsoportot. A zsinati munkadokumentumokat ezek a csoportok készítették el. A megadott beosztás szerint minden dokumentumtervezetet átbeszéltek az egyházmegye minden plébániáján. Ezekről a megbeszélésekről jegyzőkönyv készült, amelyet beküldtek a Zsinati Irodába. A munkadokumentumot elkészítő csoportok a jegyzőkönyvek anyagát feldolgozta, és ezek figyelembevételével készíti el a végső dokumentumot, amely nemsokára a zsinat asztalára kerül.

Ennek az előkészületi módnak hármas célkitűzése volt:

1.– Felnőtt-oktatás akart lenni. A 22 dokumentumtervezet<sup>115</sup> tartalmazta a katolikus tanítás minden fontos előírását, és pedig a II. Vatikáni zsinat alapján. Akik ezt áttanulmányozták, azok vallási ismerete lényegesen bővült.

2.– Azt akarta, hogy minél többen – papok és világiak – mondják el a témákkal kapcsolatos meglátásaikat, javaslataikat. Így a majd megszavazott és a püspök jóváhagyásával törvényerőre emelkedett zsinati könyv nem lesz egy felülről rájuk kényszerített előíráshalmaz, hanem közös mű, amely nagyon sok ember meglátásait fogja egybe.

3.– A dokumentumtervezetek feldolgozási módja a plébániai közösségek kialakulását, erősítését is hivatott volt szolgálni. Pap és hívő, hívő és hívő, akik eddig egymást csak a templomban látták, most egy asztalhoz ülnek, és együtt tárgyalnak, terveznek. A háromévi előkészület alatt az egyházmegyében nagyon sok közösség alakult, erősödött.

A zsinati ülések 2000. szeptember 24–29-én lesznek. Azután készül el végérvényesen a zsinati könyv, amely – Jakubinyi érsek szavai szerint – „egyház-megyei életünk megújulásának vezérkönyve lesz.”<sup>116</sup>

Érdeklődéssel és ugyanakkor derűlátással várom a zsinat eredményeit és annak megvalósítását a harmadik évezredben. Hiszen ránk is érvényes az, amit II. János Pál pápa mondott magyarországi látogatásakor a papnövendékeknek: „A magyarországi egyháznak minden esélye megvan arra, hogy megújuljon a Zsinat szellemében, hogy megvalósítsa Krisztusban a hit, a remény és a szeretet valódi közösségét.”<sup>117</sup>

<sup>115</sup> Minden dokumentumtervezet 5–10 oldalas terjedelmű volt. Egy helyzetképpel kezdődött, majd az egyház tanítását hozta. Kérdéseket fogalmazott meg, amelyek a megbeszélést segítették.

<sup>116</sup> ÉL 299 / 1996.

<sup>117</sup> MIHÁLYI G., *Új módon vagyunk Egyház*, Budapest 1998, 9. l.